

Biskop Atle Sommerfeldt:

VISITASFOREDRAG ØSTRE FREDRIKSTAD OG TORSNES SOKN

14.oktober 2018

«DEN LILLE VERDENSBYEN»

Fredrikstad har valgt «Den lille verdensbyen» som sin visjon. Det er en visjon som peker fremover, men også knytter tilbake til et helt vesentlig særpreg ved byen og bygdene som i dag utgjør Fredrikstad kommune. Dette har vært en del av Norge som tidlig ble knyttet til kontinentet gjennom handel og innvandring.

Etableringen av festningsbyen ved Glommas utløp betød at byen ble et viktig bindepunkt kulturelt, økonomisk og befolkningsmessig til land utenfor distriktet og i moderniseringen av Norge.

Et uttrykk for denne forbindelsen til kontinentet var de internasjonale reaksjonene på behandlingen av festningssslavene. De levde på vann og brød, hadde nesten ikke klær og bar ekstremt tunge lenker. De var arbeidskraft både for festningen og byborgerne og var i all hovedsak husmenn, tjenestefolk og arbeidere før de ble dømt.

Festningsbyen ga grunnlag for næringsvirksomhet, men når festningen etter 1814 fikk redusert sin militære rolle, ble også byens økonomi og levekår forverret. Bybrannen i 1830, kolerautbruddet i 1834 da 14% av befolkningen døde og ny brann i 1837 gjorde at festningsbyen i en artikkel i Morgenbladet i 1842 ble omtalt som en by «omtrent som den mellomste i en smal seng».

Det mest krevende for befolkningen var imidlertid at Sarpsborg i 1839 fikk tilbake byprivilegiene. «Liksom Fredrikstad var oppstått ved Sarpsborgs tilintetgjørelse, således vil Fredrikstad tilintetgjøres ved Sarpsborg gjenopprettelse», uttalte byfogd og stortingsrepresentant Bing i 1839. Den bekymringen skulle vise seg å være godt begrunnet: Fem år senere hadde Sannesund 90% av tømmereksporten mot Fredrikstads magre 10%.

Men det skulle bli bedre. Opphevelsen av sagbruksprivilegiene og muligheten til å etablere dampsgaver førte til et enormt oppsving i treforedling i Nedre Glomma, og allerede i 1874 var Fredrikstad vokst til å bli landets tredje største eksporthavn. I møtet med ildsjelene i «**Leseværelset**» fikk jeg levende fortellinger om sjøfolk og hvalfangeres globale arbeidsplass som igjen understreket den lille byens forbindelse til den store verden.

I Torsnes førte etableringen av stenhoggerindustrien til befolkningsøkning fra 1880-årene. Det var hovedsakelig arbeidsinnvandrere fra Bohuslän og Dalsland som slo seg ned i bygda. Det tradisjonelle bondesamfunnet med tydelige klasseskiller mellom herregårder, bønder og husmenn i Torsnes ble utfordret av en politisk bevisst arbeiderbefolkning som i 1896 organiserte seg i Torsnes Stenhoggerforening. I 1902

ble Torsnes Arbeiderlag etablert, og samme år stod **Folkets Hus** ferdig. Under visitasen har jeg fått meget interessante orienteringer om både herregårdene, husmannsvesenet, stenhoggervirksomheten og Folkets Hus – og hvordan dette på avgjørende vis har vært med å forme bygdene i Torsnes helt opp til vår tid. Det var likevel mulig å krysse grensene mellom folk. Ikke minst Torsøs godseierfrue **Katti Anker Møller**, bidro til dette gjennom sin nasjonale innsats for barns og kvinners rettigheter, men også lokalt med anstendig behandling av husmenn og arbeidere og deltagelse på Folkets Hus 1. mai.

I byens nye kommuneplan gir **FNs 17 globale bærekraftsmål**¹ retning for bygging av en helhetlig og bærekraftig fremtid for Fredrikstadsamfunnet.

Under besøket på **Frevar** under visitasen fikk jeg en meget interessant innføring i hvordan denne kommunalt eide bedriften søker å tilordne seg bærekraftmålene ved den tredelte bunnlinjen økonomi, samfunnsansvar og miljø. Visjonen om at Frevar skal være navet i å utvikle Fredrikstad til å bli Norges hovedstad for sirkulærøkonomi og gjenvinning, knytter også godt til kirkens visjon om rettferdighet og ansvarlig forvaltning av Guds gaver i skaperverket. Den nettverkstrategien Frevar utvikler med andre aktører i byen og på Øra, ikke minst **Borg Havn** med gjenvinning og verdensledende kompetanse på batteriretur, virker meget fremtidsrettet. Når Frevar og Borg havn er viktige bidragsytere og støttespillere til **Håpets katedral**, settes deres arbeid inn i et universelt perspektiv der broen bindes mellom religiøs spiritualitet og konkret samfunnsvirksomhet.

KIRKENS HISTORISKE ROLLE

Det er ikke kjent når Torsnes fikk sin første kirke, men middelalderkirken som ble revet i 1859 ble sannsynligvis bygd rundt 1150. Vederlagssteinen, eller grunnsteinen for korbuen, har en innskrift som for meg har særlig betydning: «Syndsforlatelse for Atle, for seg selv og for alle kristne folk». Men mer betydningsfullt viser den at datiden og nåtidens mennesker hører sammen i samme tro. Denne troen ble introdusert i folket gjennom bevegelsen fra Jerusalem, England, Russland og København og knyttet lokalsamfunnene her til europeiske og globale institusjoner.

Min forgjenger Jens Nilssøn visiterte Torsnes og Fredrikstad i august 1597 og prekte både i Torsnes – eller Holm kirke som den het den gangen – og i Fredrikstad. I Torsnes la han vekt på hvorfor vi skal gjøre gode gjerninger når vi rettferdiggjøres ved tro alene, og i Fredrikstad formante han befolkningen om å være lydige mot øvrigheten – tydeligvis en utfordring i Fredrikstad allerede 20 år etter byens grunnleggelse. Også i 1597 møtte biskopen skolebarna som fremførte hymnen «Ha tillit til Gud», og for øvrig var de «temmelig vel undervist i grammatikk og de andre små bøker».

Den gamle Torsnes kirke var såpass liten at den legendariske sokneprest Arctander klagde over at han knapt kunne vende seg i koret. Den nåværende kirken ble vigslat i 1860, og har et praktfullt kirkerom. Døpefonten med materialer og form som var typisk på 1200-tallet, dåpsfatet, altertavlen og nattverdutstyr anskaffet til den gamle kirken på

1600-tallet samt lysestakene fra 1700-tallet, formidler sammen med ritualene de ble brukt til, kontinuitet med det første kirkebygg og tidligere generasjoner «tæssinger».

Østre Fredrikstad kirke er fra 1779, og er den sjette kirken i Gamlebyen. I festskriftet ved kirkens 200-årsjubileum i 1979 skriver daværende sokneprest Øyvin Lang: «Det hviler en solid, tilforlateglig styrke over de tunge, romanske buene i kirken». Østre Fredrikstad kirke er den første kirken som ble reist av kongen etter at reformasjonen var innført i Norge. Flere av de store steinene i grunnmurene er hentet fra johanitterordenens kloster på Værne i Rygge, som ble revet etter reformasjonen. Slik peker også Norges første etter-reformatoriske kirkebygg tilbake til tiden da Den norske kirke var romersk-katolsk og til Jerusalem der johanitterorden ble grunnlagt på 1000-tallet. Dette gir en ekstra dimensjon til gudstjenester, tidebønner, konserter, kulturarrangementer og andre aktiviteter som skjer i det fantastiske kirkerommet i Gamlebyen!

At kirken involverer seg i menneskers levkår, og kunne tale de ekskluderte og marginalisertes sak, er så visst ikke noe nytt for kirken i Østre Fredrikstad og Torsnes. Christian Sandberg, sokneprest i Fredrikstad fra 1837-43, opplevde det som en stor påkjenning å forrette langfredagsgudstjenesten siden han da under «lovtvang» var nødt til å dele ut nattverden til de mange slavene i festningsbyen. På den siste langfredagsgudstjenesten han forrettet før han døde, henvendte han seg til menigheten med tårer i øynene da åpningssalmen var ferdig, og utbrøt: «Jeg er kommet for å forkynne frihet for de fangne»! To år senere ble slaveriet opphevet.

DEN NORSKE KIRKE I DAGENS ØSTRE FREDRIKSTAD OG TORSNES

Den norske kirke har fortsatt en sentral rolle som lokalsamfunnets religiøse grunnstruktur med høy medlemsoppslutning i begge sokn. I Torsnes er det 1203 medlemmer i Den norske kirke (82,5% av befolkningen). I Østre Fredrikstad var det 4722 medlemmer i Den norske kirke i 2017, 166 flere enn ved forrige visitas i 2008.

Åndelig utvikling: Gudstjenestene

Gudstjenestene er kirkens hjerteslag og grunnleggende handling. Den norske kirke i Borg sitt første strategiske mål er at flere deltar i og opplever gudstjenesten som et trosstyrkende og inkluderende fellesskap.

Oppslutningen om **gudstjenestene** i Torsnes sokn har økt siden forrige visitas (fra 1751 i 2008, til 2028 i 2017), mens oppslutningen har gått ned i Østre Fredrikstad (fra 7582 til 5332). Til sammen var det 7360 gudstjenestebesøkende i begge soknene i 2017. En indikator vi ofte bruker for å vurdere deltakelsen er antall gudstjenestebesøk pr medlem i løpet av et år. Gjennomsnittet for bispedømmet var på 1,24 gudstjenestebesøk pr medlem i 2017. I Torsnes var denne faktoren 1,7 i 2017, mens den i Østre Fredrikstad var 1,1.

I løpet av visitasen har jeg hatt gode samtaler med ansatte og menighetsråd om hvordan man kan stimulere til økt gudstjenestedeltakelse. I begge sokn er det store mulighetsrom til å eksperimentere med ulike typer gudstjenester på andre tidspunkt enn søndag formiddag.

Fjorårets **Strikkegudstjeneste** og den planlagte **Elvisgudstjenesten** i Torsnes er eksempler på et svært godt strategisk gudstjenestearbeid, som bør prioriteres. En naturlig videreutvikling kan være å revitalisere **1.mai-gudstjenesten** i Torsnes kirke i samarbeid med fagbevegelsen.

I Østre Fredrikstad har **jazzgudstjenester**, **Månemesse**, **Mozartmesse** og **Kirken i grenseland-gudstjenesten** bidratt til en revitalisering av gudstjenestelivet, i tråd med menighetsrådets vedtak om å være relevant gjennom å spille på lag med det omfattende kultur- og festivallivet i Gamlebyen.

Den senere tids utprøving av konsert-gudstjenester på **skjærtorsdag**, regelmessige **kveldsmesser** og «**For-glem-meg-ei**»-gudstjenesten i Østre har vist svært gode resultater når det gjelder både oppslutning og tilbakemeldinger, og bør fortsette. Østre Fredrikstad kirke har gjennom mer enn 20 år vært vertskap for prostisamarbeidet «**Møtested kirken**», som uttrykker mangfoldet i Guds folk og gudstjenesten som et inkluderende helligsted. Samarbeidet med **St. Magnuslosjen** kan med fordel utvikles videre. **Barneprogrammet** under gudstjenestene - som har en pause i høst - er en viktig arena for småbarnsfamilier og dåpsfølger.

Kveldsbønnene Østre Fredrikstad kirke på mandager og i Torsnes på tirsdager, samt **morgenbønnene** i Østre på tirsdager og onsdager - som jeg selv fikk være med på under visitasen – er en meget viktig forbønnstjeneste for soknet og byen. Det samme gjelder **stillhetssamlingene** og **retreatarbeidet**. De faste andaktene og gudstjenestene på sykehjemmene - selv fikk jeg være med på **hyggetreff på Østsiden eldresenter** - gir mennesker et glimt av himmel i en livssituasjon som ofte kan oppleves krevende.

Det er en betydelig økning av antall gudstjenester med **nattverd** siden 2008. Det er imidlertid forskjeller på nattverdoppslutningen mellom soknene: De siste ti årene er gjennomsnittlig nattverddeltagelse i Torsnes økt fra 16 til 22 pr gudstjeneste, mens den i Østre er redusert fra 55 til 28 pr gudstjeneste. Selv om slike tall alltid må tas med forbehold og kan forklares på ulike måter, er tendensen tydelig nok og må adresseres i forkynnelse, sjelesorg og andre arenaer i menighetsarbeidet. Det må være en særlig viktig oppgave å øke dåpsfølgenes frimodighet til å motta nattverd, bl.a. gjennom at nattverd blir et tema på dåpssamtaler- og samlinger.

Gravferdsseremoniene og gravferdsforvaltningen er en helt grunnleggende del av kirkens kjerneoppdrag. Kirkens rolle som gravferdsforvalter sikrer en god, erfaren, ikke-kommersiell og respektfull forvaltning for alle. I 2017 ble 82% av alle døde i domprostiet gravlagt ved kirkelig seremoni. Det vitner om svært høy kvalitet og troverdighet i kirkens ledsagelse av mennesker i livets tyngste stunder. I tillegg til

prester, diakon og organister gjør kirkegårdsbetjeningen en betydelig innsats i å være tilstede for mennesker som bærer på sorg og savn og oppsøker kirkegården.

Også her i Torsnes og Østre meldes det om at mange mennesker besøker kirkegårdene regelmessig, og at det er en viktig sosial møteplass i lokalsamfunnet. **Åpent kapell** i Østre og **åpen kirke** i Torsnes på tidspunkt der særlig mange oppsøker kirkegårdene, kan utprøves videre. En fast lysglobe til kapellet i Østre bør anskaffes slik at man også her kan skape en sammenheng mellom lysene på gravene og lysene i kirkerommet som forkynner Kristus som verdens lys.

Det ble utført til sammen 39 **vigslor** i de to soknene i 2017. Det er særlig Østre Fredrikstad som utmerker seg som en populær vigselkirke, med et gjennomsnittlig antall vigslor på 38 de siste seks årene.

Både Torsnes og Østre Fredrikstad har **misjonsavtaler** med NMS sitt arbeid i Estland innenfor Samarbeidet menighet og misjon (SMM). Slik styrkes bevisstheten om at lokalkirken i Torsnes og Østre Fredrikstad er en integrert del av den verdensvide kirke.

Undervisning: Dåp og trosopplæring

Dåpen er kirkens grunnleggende og konstituerende handling, ofte en stor familiebegivenhet og en viktig kulturbærer. Det andre strategiske målet for Den norske kirke i Borg er derfor at flere søker dåp og deltar i trosopplæring.

Antall døpte i de to soknene var til sammen 22 i 2017, og det er betydelige variasjoner i oppslutningen gjennom de siste seks årene. I bispedømmet bruker vi derfor andelen døpte barn i alderen 1-5 år av foreldre som er medlemmer i Den norske kirke, for å se utviklingen i et noe lengre perspektiv.

I Borg bispedømme ble 25% av barna som er født av foreldre som selv er medlemmer i Den norske kirke, ikke ble båret til dåp i 2017. I Torsnes var den andelen 20% i 2017 (ned fra 13% i 2012), og i Østre Fredrikstad var den 27% i 2017 (ned fra 20% i 2012). Det er en hovedoppgave for menighetsråd og stab å følge denne utviklingen nøye og sette inn tiltak som kan øke foreldres frimodighet til å bringe barna til dåp. Vurdering av ulike tiltak og ressurser som fellesrådet anbefalte i forbindelse med «**Aksjon dåp**» i 2016, må være et regelmessig tema på menighetsrådsmøter, stabsmøter og felles strategisamlinger. Brukerundersøkelsen i 2017 viste meget gode tilbakemeldinger på hvordan dåpsforeldrene opplevde seg møtt og ivaretatt i både Torsnes og Østre Fredrikstad. Det gir et svært godt utgangspunkt for videre innsats!

Kirkens trosopplæringsreform har som mål at alle barn som tilhører Den norske kirke i alderen 0-18 år skal få en grunnleggende erfaring i kristentroens praksis og innhold, tilpasset deres alder. I 2016 var 369 barn og unge med på trosopplæringstiltak i de to soknene, mens det i 2017 var 229. I Østre har tiltak som «To dager til» og «Helt konge» stabil og god oppslutning, mens **konfirmasjonen** har meget god oppslutning i begge sokn (2017: 85% i Østre og 120% i Torsnes). Trosopplæringen når ut til en betydelig gruppe barn og unge, men tallene viser også at oppslutningen er varierende.

Rapportene viser at flere tiltak har blitt avlyst i begge sokn, enten på grunn av få eller ingen påmeldte eller manglende kapasitet.

Trosopplæringsarbeidet har i løpet av visitasen vært tema både i felles stabsmøte og med begge menighetsrådene. Utfordringen med lav oppslutning om enkelte tiltak har skapt gode samtaler under visitasen om hvordan trosopplæringsarbeidet kan revitaliseres når begge sokn nå skal revidere planverket. Ingen av soknene har lyktes med å organisere et bærekraftig arbeid for aldersgruppen etter konfirmasjonen, og man bør derfor så snart som mulig bli en del av prostinettverket for **ungdomsarbeid** for å få ideer og inngå samarbeid.

Biskopens råd er at man må være svært tilbakeholden med å avlyse tiltak med få påmeldte. Det skaper dårlig omdømmebygging og kan i neste omgang gjøre det svært vanskelig å få tiltaket opp å gå igjen. I revisjonen av planverket er det også nødvendig å vurdere antall tiltak opp mot de ressursene man har, og om man heller skal bruke mer ressurser og økt kommunikasjonsarbeid på færre tiltak. God kommunikasjon er avgjørende for å lykkes. Her vil både bispedømmerrådets og fellesrådets kommunikasjonskompetanse være svært viktige ressurser, og ikke minst de utmerkede **menighetsbladene** både i Østre og Torsnes som leses av svært mange. Den felles **kick-off-samlingen** i Østre i august med konsert i kirken og påfølgende middag på Betania er fremtidsrettet, og bidro til en god synliggjøring av kirkens tilbud til barn og unge med svært god oppslutning. Slike tiltak møter småbarnsforeldrene godt i en hektisk hverdag.

Også i disse soknene er det viktig å understreke at trosopplæringsarbeidet er hele kirkens ansvar. Planen «eies» av menighetsrådene, men for å lykkes er det behov for en sterkere samhandling mellom ulike arbeidslag og ansatte for å få til det løftet som trengs.

DEN NORSKE KIRKES INVOLVERING I LOKALSAMFUNNET

Kirken er ikke sendt til seg selv. Kirken er sendt til verden og menneskene med ordet om Guds nåde og formaning til nestekjærlighet og særlig omsorg for de ekskluderte, forfulgte og de som sliter med livet. Bispedømmets tredje strategiske mål for Den norske kirke er derfor at kirken skal være synlig i samfunnet, oppleves som relevant og engasjere seg i menneskers liv.

Diakonien som retningsviser for kirkens involvering i lokalsamfunnet

I dagens Norge er befolkningens grunnleggende behov forstått som rettigheter som myndighetene har plikt til å sikre alle innbyggere gjennom tjenesteyting. I Den norske kirke har diakonien fire elementer: Nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket.

Nestekjærlighet er tydelig tilstede i Østre og Torsnes gjennom sørgesamtalene og gravferdene, sjelesorg, besøkstjenesten, jubileumsblomster, kirkeskyssordningen, sangstundene i Borgarveien og sorggruppene i regi av «Sorg og omsorg».

Inkluderende fellesskap leveres ut på trosopplæringens og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidets arenaer, der familiemiddag, småbarnssang og Fredagsklubben er særlig aktuelle som lavterskeltilbud. Under visitasen fikk jeg være med på både hyggetreff på Østsiden eldresenter og møte ildsjelene på Leseværelset. Kirkeforeningens virksomhet er en viktig møteplass for den eldre generasjonen. Møtested kirken og tilrettelagt konfirmasjonsopplegg er også viktige inkluderende fellesskap i soknene. Det er derfor prisverdig at både Østre Fredrikstad og Torsnes tidlig ble godkjent innen bispedømmerådets ordning for **Vår inkluderende menighet**.

Kamp for rettferdighet skjer blant annet gjennom misjonsavtalen med Estland og ikke minst gjennom Kirkens Nødhjelps fasteaksjon. Økt deltagelse i lokalsamfunnets kamp mot barnefattigdom og utvikling av muligheter for flyktninger og innvandrere for arbeidstrening og kulturkompetanse må adresseres.

Det årlige loppemarkedet på Betania, godkjenningen som Grønn menighet og gudstjenestene i forbindelse med Skaperverkets dag i Kommandanthagen, er gode eksempler på hvordan kirken bidrar til vern om skaperverket.

Videreutvikling av kirkens involvering i lokalsamfunnet

Vårt lokalsamfunn styres av folkevalgte som på basis av kunnskap om lokalsamfunnet, lovpålagte oppgaver og befolkningens behov skal prioritere fellesskapets ressurser, og stimulere til engasjement og innsats for å videreutvikle gode lokalsamfunn for alle som bor her.

Under møtet jeg hadde med **Nabbetorp, Gudeberg og Torsnes lokalsamfunnsutvalg** ble det uttrykt ønske om en sterkere samhandling med kirken for å skape gode møteplasser, bidra til lokalsamfunnsutvikling og samordne aktiviteter. I Torsnes er dette allerede delvis etablert gjennom at en representant for lokalsamfunnsutvalget sitter i redaksjonskomiteen for menighetsbladet. Samhandlingen kan med fordel styrkes gjennom faste møtepunkter mellom lokalsamfunnsutvalgene og menighetsrådene.

I arbeidet med å videreutvikle Den norske kirke i Fredrikstad og disse to soknene er det naturlig å knytte seg til FNs bærekraftmålⁱⁱ.

Den første hovedutfordringen det er nødvendig å adressere er utfordringer knyttet til menneskers **levetår og folkehelse**. Jeg registrerer med glede at kommunen har stort fokus på å løfte lavinntektsfamilier, og særlig barna. I dette visitasområdet er utfordringene hovedsakelig knyttet til Østre Fredrikstad sokn, der levetårsundersøkelsen viser at andelen aleneboende, sosialhjelpsmottakere og personer i lavinntektshusholdninger er høyere enn gjennomsnittet for Fredrikstad. Utfordringene som påpekes i levetårsundersøkelsen må få en sentral rolle når diakoniplanen nå skal revideres. Utfordringer knyttet til levetår og folkehelse finnes i hele kommunen. Fellesrådet bør i forbindelse med den pågående virksomhetsgjennomgangen fortsette å styrke kompetansebasert arbeidsdeling og

samhandling mellom menighetene innenfor diakoni, både når det gjelder plan og personell.

Den andre hovedutfordringen er å videreutvikle det gode samarbeidet mellom **kirke, skole og barnehage**, som jeg har fått mange gode tilbakemeldinger på under visitasen. I Østre er samarbeidet konsentrert rundt julegudstjenester for skolene i tillegg til kirkevandringer og kirkebesøk, og barnehagene i Østre inviteres til påskevandring, julevandring, høstfest og pinsefest i kirken. I Torsnes er ulike klassetrinn på regelmessige kirkebesøk, og det er skolegudstjeneste før påske. Barnehagene inviteres både til påske- og julevandring i kirken.

Under visitasen fikk jeg en orientering om kirkens og kommunens arbeid med å få på plass en **felles rammeplan for skole-kirke-samarbeid** på kommunenivå. Arbeidet er nå i slutfasen, og det er svært gledelig at denne rammeplanen snart er realisert! Planen inkluderer samarbeid om skolegudstjenester, læringsmål i en rekke fag og kirken som ressurs i skolens beredskapsplaner. Kirkens kompetanse innenfor sorgarbeid og som ressurs for inter-religiøst arbeid, bl.a. gjennom Dialogforum Østfold, bør inkluderes.

Samtalene jeg hadde under visitasen med skoleledere ved Fredrikstad internasjonale skole (**FRIS**), viser at dette samarbeidet bør forsterkes på flere områder.

En særlig bekymringsfull utvikling som ble påpekt i møtet med skolelederne er en økende tendens til at elever på småskoletrinnet viser atferdsproblemer på grunn av at foreldrene er lite tilstedeværende i livene deres. Dette vil være familier som også kirkens ansatte møter gjennom dåpssamtaler, i trosopplæringen og på andre arenaer.

I forlengelse av samarbeidet mellom kommune og kirke om rammeplanen bør det etableres et felles regelmessig møtepunkt mellom kommunens oppvekstarbeid og kirkens undervisningsarbeid, for samtale om felles visjoner og mål.

En tredje hovedutfordring er å finne frem til hvordan det ekspansive næringsmiljøet på Øra kan bli arenaer for samarbeid og gjensidig kapasitetsutvikling. Ikke minst som ressurs i konfirmasjonsundervisningen og arbeidet med eldre ungdommer kan både naturreservatet, sirkulær økonomi og trippel bunnlinje gi grunnlag for mye etisk refleksjon og kobling mellom hverdagsliv, næringsliv og åndelighet.

Kunst og kultur er en del av kirkens liv

Kirkemøtet vedtok i 2018 å legge til flere nye strategiske mål for Den norske kirke. Et av dem reflekterer at kirken alltid og alle steder fremtrer med kulturuttrykk som gjennom tekster, musikk, bilder og kunsthåndverk gir mennesker fornemmelse av himmel. I dagens Norge er Den norske kirke landets størst kunstgalleri og største konsertarrangør med bygninger som i eksteriør og interiør speiler bygningsskikk og arkitekturhistorie, men også sosialhistorie og folkeliv.

I disse to sognene er dette svært tydelig. De ulike gudstjenesteformene viser hvordan en gudstjenestene i seg selv er en kulturbegivenhet. Men begge sognene har en rikholdig kulturvirksomhet utover gudstjenestene. I løpet av et år er 30.000 mennesker innom konserter og andre kulturtilbud i kirkens regi i Fredrikstad, noe som gjør kirken til en av kommunens største kulturprodusenter. Alle kirker i Fredrikstad er kulturkirker, men av disse står Østre Fredrikstad i en særstilling med 7.738 deltakere på kulturarrangementer i 2017. De bekrefter med all tydelighet analysen i den statlige kulturutredningen fra 2013, som bærer Anne Engers navn, der kirken beskrives som en vesentlig del av lokalsamfunnenes kulturelle grunnmur.

Torsnes og Østre Fredrikstad er preget av et bredt kirkemusikalsk arbeid av høy kvalitet og med utstrakt samarbeid med lokale krefter. **Konsertene** jeg fikk være med på i både Østre Fredrikstad og Torsnes kirke under visitasen hadde forskjellige profil, men begge løftet det lokale kulturlivet inn i kirkerommet på en måte og med et mangfold som er forbilledlig.

«Navet» i det kirkemusikalske arbeidet i Torsnes er **barnekoret**, som gjennom en årrekke har beriket både bygda og kirken. Til tross for at det meldes om varierende fremmøte synes rekrutteringen god, og dedikerte ledere og dirigenter og et svært bredt repertoar, gjør at koret har bred appell. De faste konsertene på sommeren og i forbindelse med advent og den stille uke er en fin måte å gi «tæssingene» et pusterom og forankring i en ellers hektisk hverdag. Fjorårets «Hammer'n og kjerka» viser potensialet også for andre kulturaktiviteter.

Det kirkemusikalske arbeidet i Østre Fredrikstad bærer preg av den store ressursen man har i det meget flotte kirkerommet som er i hyppig bruk til både kirkens eget kulturtilbud, utleie til eksterne aktører og til musikkinnspillinger. Kirken er en godt innarbeidet kulturarena i folks bevissthet, og appellerer til publikum i hele Nedre Glomma.

Kirkens egne **sommerkonserter** har befestet sin rolle som sentral kulturarena i Gamlebyen, med imponerende 2700 besøkende i 2018. **Hovlandfestivalen** og konsertserier i regi av **Kirkemusikk Fredrikstad** er også godt besøkt, og viktige kulturelle fyrtårn for hele regionen. **Gamlebyen vokal** bidrar både på gudstjenester og konserter i kirken, men er også et viktig bidrag til det generelle musikklivet i Gamlebyen.

Det blir en sentral oppgave å videreutvikle kirken som kulturbærer og kulturaktør i årene fremover. De to sognene må delta aktivt i utviklingen av en samlet, kirkelig kulturplan som viser hvordan kirken kan forsterke de tre innsatsområdene forslaget til kommunens nye kulturplan legger opp til. Fellesrådet bør legge til rette for økt samhandling mellom menighetsrådene, ansatte og frivillige i dette utviklingsarbeidet.

1. Det profesjonelle kunst og kulturfeltet i Fredrikstad

Utkastet til kommuneplan ønsker å styrke profesjonalitet og kvalitet i kunst- og kulturlivet i Fredrikstad. En av de profesjonelle kulturarenaene det pekes på, er byens

kirker som egner seg både for bildende kunst, dans, litteratur og musikk. Det har i løpet av visitasen blitt påpekt at potensialet til å videreutvikle Østre Fredrikstad kirke som kulturarena er betydelig, men at kirken har noen tekniske begrensninger når det gjelder lys, lyd og tilgang på strøm til større kulturproduksjoner. Det er også behov for at kontrakter og avtaler kvalitetssikres for å sikre økt bruk og inntekter, og forutsigbarhet for kirkens ansatte og kirkens øvrige virksomhet. Dette må håndteres i et nært samarbeid mellom menighetsråd og fellesråd.

For å løfte kirken som en profesjonell kulturaktør ytterligere, må samarbeidet mellom lokalkirken og andre kompetansemiljøer videreutvikles fra et allerede høyt nivå.

Et særlig utviklingsfelt er å ytterligere utvikle samarbeidet om formidling og bevaring av kirkene. Kirken i Gamlebyen har en særlig mulighet, men også kirken i Torsnes kan bli et viktig innslag i f.eks. pilegrimsruter i Torsnes som kan kobles både til sjø og land, og Borgleden i Skjeberg.

2.Kultur for alle

Kirken er helt sentral i videreutvikling av allmennkulturen i Fredrikstad, som er planens andre innsatsområde. Kirken engasjerer bredt og de aller fleste tiltakene har elementer av kultur. Et særpreg er hvordan høyt kompetente medarbeidere og utøvere samhandler med folk flest. Kirkebygget er åpent og gir rom for et mangfold av allmennkulturelle aktiviteter som stimulerer kreativitet lokalt. Kirkens gudstjenester er meget vel egnet som sted der unge utøvere kan få sine første solistoppdrag og der alle kan få anledning til å være med og fremføre, ikke minst og i særlig grad barn. Dersom kommunen overtar Barnas verdensdager er kirken en naturlig og vesentlig samarbeidspartner, ikke minst ved arrangementer i Gamlebyen.

3.Byen som arena

Planutkastet fremhever at byen med sentrum, bygder og skjærgård «viser de historiske epokene som har formet byen og danner viktige estetiske rammer for byens fellesrom og skaper personlighet, særegenhet og atmosfære». En av måtene dette utvikles på, er de mange festivaler og større arrangementer. Østre Fredrikstad menighetsrådet har som strategi å skape tydelige koblinger mellom lokalkirkens virksomhet og kultur-, turist- og festivaltilbudet i Gamlebyen. Her skjer det allerede mye bra. **Festivalaktørene** bekreftet i møtet under visitasen ønsket om å forsterke samarbeidet med kirken og inviterte til å delta tidlig i planleggingen. Menighetsrådet må inkludere festivalene i sitt årshjul og sikre gode rutiner og kommunikasjon mellom stab, råd og de ulike arrangørene.

Lovpålagt samarbeid lokalkirke-kommune

Samarbeid mellom kirke og kommune har gjennom en årrekke vært godt og konstruktivt. Kommunen har gitt kirken gode, realistiske og forutsigbare rammer, og vært velvillige med å bevilge midler til større oppgraderinger av kirkebyggene i Fredrikstad – ikke minst den omfattende rehabiliteringen av hele yttertaket og fasaden på Østre Fredrikstad kirke i 2010. I tillegg er det utført løpende vedlikehold på

bygningmassen og teknisk anlegg. Fellesrådets vedlikeholdsplan for kirken viser at det er behov for en større innvendig rehabilitering. Behovet for en oppgradering av lys, lyd og strøm for å gjøre kirken enda mer anvendelig som kulturarena, er allerede nevnt.

Også Betania menighetscenter har behov for en betydelig rehabilitering. Siden forrige visitas har kommunen bevilget penger til omlegging av hele yttertaket, som ble gjennomført i 2010. Innvendig er det et betydelig renoveringsbehov, ikke minst når det gjelder kjøkkenet. Det er bra at fellesrådet har avsatt midler til et forprosjekt for oppussing av senteret. Her bør det være mulig både med innsamling og dugnad.

Den pågående gravlundsutvidelsen i Østre Fredrikstad, sammen med ny driftsbygning, vil gi nye kistegraver for de neste 15-20 årene, og betydelig forbedrede arbeidsforhold for de ansatte.

I Torsnes har kirkebygget siden sist visitas blitt oppgradert med lynvernanlegg, rullestolrampe, og utearealet har fått en ansiktsløftning gjennom asfaltering og ny steinlegging. Av planlagte investeringer er blant annet omlegging av kirketaket og diverse utbedringer på tårnet. Her bør man vurdere å legge solceller når taket skal bygges om. Det jobbes også med tillatelser til å utvide parkeringsarealet og oppføre ny driftsbygning.

Kommunens bidrag gjør at Fredrikstad fortsatt – med god grunn - er kjent som «byen med de vakre kirker»!

STAB, RÅD OG UTVALG

Menighetsrådene i Østre Fredrikstad og Torsnes virker godt rustet til å håndtere de store og viktige oppgavene som ligger foran. En svært viktig oppgave den nærmeste tiden vil være å forberede neste års **kirkevalg**, og jeg vil oppfordre menighetsrådene til allerede nå å starte rekrutteringen både til menighetsrådsvalget og nominasjonskomiteen til bispedømmerrådsvalget. Dette er en svært viktig sak i seg selv, samtidig som det er en god mulighet til å synliggjøre kirken i lokalsamfunnet.

Begge lokalkirkene er velsignet med en dedikert gruppe av engasjerte **frivillige**, som gjør en betydelig og trofast innsats. Samtidig meldes det også her om at det oppleves krevende å rekruttere nye til frivillighet. Undersøkelser har vist at barneforeldre og konfirmantforeldre er villig til å være med å drive virksomhet for sine barn. Også blant pensjonister er det mange som har behov for arenaer som gir mening og fellesskap. Flere av skolene har behov for praksisplasser. For å utløse frivillighet må også støttefunksjoner fra ansatte være på plass og tilstede.

Innen kort tid skal **menighetskontoret** for Østre Fredrikstad og Torsnes flyttes til Kirkens Hus i Nygaardsgata. Samlokaliseringen er begrunnet i behovet for å styrke organisasjonskultur og kollegafellesskap, samt mer egnede kontorlokaler. Samtidig som en samlokalisering vil bidra til sterkere fagmiljøer og større muligheter for tverrfaglig samarbeid, skjer det aller meste av virksomheten lokalt. Kirkevergen bekrefter at det vil bli lagt til rette for arbeidsstasjoner i kirkene og/eller

menighetshusene, noe som vil gi nye muligheter til lokal tilstedeværelse – blant annet gjennom åpne kirker.

Kirken i Østre Fredrikstad og Torsnes er velsignet med en velfungerende, dedikert og engasjert gruppe ansatte, med en sentralt forankret tro på Jesus og tydelige visjoner for folkekirken i en ny tid. De ansatte nyter stor tillit på alle arenaer i lokalsamfunnet. Biskopen har hatt tilsynssamtaler med sokneprest Schwartz Olsen, fungerende sokneprestene Mentzen, og hørt dem forkynde. De er trygt forankret i Den norske kirkes bekjennelse og båret av en dyp motivasjon til å formidle evangeliet i en ny tid og til nye generasjoner. Sokneprest Jordheim Larsen har dessverre vært sykemeldt under visitasen. Samtalene med diakon Gunn Vik og menighetspedagog og ordinert metodistprest Frøydis Grinna viser dedikerte medarbeidere med stor arbeidskapasitet og stabilitet i en ofte krevende hverdag.

Stor takk til alle som har lagt til rette for et spennende og bredt sammensatt visitasprogram, og for mange og ikke minst hyggelige samtaler underveis. Og serveringen har vært aldeles utmerket!

UTGANG

Jeg vil ønske dere Guds rike velsignelse med å fortsette å ledsage mennesker i Østre Fredrikstad og Torsnes sokn til et liv der Guds nåde er det som bærer gjennom alt - i glede som i sorg. Slik skal vi som lokalkirke også i fremtiden fortsette å bidra til mer himmel på jord, også her på «Øssia»!

*Borg bispestol,
Fredrikstad 16.september 2018
Biskop Atle Sommerfeldt*

i

1. Utrydde alle former for fattigdom i hele verden
2. Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk
3. Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder
4. Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle
5. Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling
6. Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle
7. Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris
8. Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle
9. Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon
10. Redusere ulikhet i og mellom land
11. Gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige
12. Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre
13. Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem*
14. Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling
15. Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold
16. Fremme fredelige og inkluderende samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer
17. Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling